

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УСНОМУ МОВЛЕННІ

Стеченко Т.О.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Процеси інтеграції в Європу, встановлення та розвиток дипломатичних відносин із багатьма країнами світу зумовлюють соціальне замовлення суспільства – підготовку фахівців, які володіють англійською мовою – мовою міжнародного спілкування. У цьому контексті великого значення в системі вищої освіти набуває як навчання студентів міжкультурного спілкування, так і вміння навчати його інших. Повноцінне міжкультурне спілкування можливе за умови сформованості у студентів комунікативної компетенції, зокрема усномовленнєвої граматичної компетенції. Необхідність підготовки майбутніх учителів англійської мови об'єктивно зумовлена вимогами чинної Програми (2001), серед яких – вимоги до граматичної й професійної компетенцій.

Важливість формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції (ПОАГК) зумовлена професійно-педагогічною спрямованістю навчального процесу, що розглядається в сучасній науці як відображення інтересу та психологічної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Крім того, професіоналізація занять, зокрема з практичної граматики, дає можливість студентам відчувати складність і водночас відповідальність професії вчителя, що, у свою чергу, впливає на ставлення студентів до викладачів, предмета, а також сприяє підвищенню їхнього інтересу до майбутньої професії. Отже, формування ПОАГК в усному мовленні (УМ) – необхідна складова навчального процесу, без якої неможлива успішна підготовка компетентних учителів англійської мови.

Проблема формування професійної компетенції майбутніх учителів була об'єктом дослідження в працях багатьох авторів. Так, М.В.Якушев (1988) розробив методику навчання майбутніх учителів аналізувати підручники з іноземної мови (ІМ) у процесі методичної підготовки. О.В.Пінська (2001) при формуванні професійної компетенції зосереджує увагу на писемній комунікації. У свою чергу, Т.П.Камаєва (1990) професіоналізацію занять з ІМ пов'язує з необхідністю формування професійно-методичних умінь мовленнєвої взаємодії та вказує на необхідність вирішення методичних завдань. О.Б.Репп (1990) запропонувала методику формування професійних умінь навчання лексичної сторони іншомовного мовлення. С.В.Роман (1982) розробила методику проведення занять з практики англійської мови з використанням навчально-професійних завдань. Здійснені дослідження не вичерпують усіх аспектів професіоналізації практичних занять, зокрема формування ПОАГК в УМ з урахуванням сучасних підходів до вивчення ІМ.

Вищевикладене дає підставу стверджувати, що проблема формування у майбутніх учителів ПОАГК в контексті міжкультурного спілкування все ще залишається недостатньо теоретично і практично дослідженою.

З метою розв'язання проблеми формування у майбутніх учителів ПОАГК нами розглянуто теоретичні передумови її формування (Стеченко 2002:280-286, Стеченко 2003:121-124), визначено зміст і структуру цієї компетенції (Стеченко 2003:32-41), запропоновано систему вправ і методичних завдань (Стеченко 2004:34-43). Проте досягнення належного рівня вказаної компетенції є можливим за умов розробки комплексів вправ і завдань та використання конкретної моделі навчання. Саме тому розгляд моделі організації навчання для формування у майбутніх учителів ПОАГК в УМ і є *завданням* цієї статті.

Для побудови моделі процесу навчання необхідно вибрати граматичну категорію, на прикладі якої вона буде організована, розробити комплекси вправ і завдань та організувати навчальний матеріал за циклами занять.

При виборі граматичної категорії ми виходили з таких позицій:

– граматична категорія повинна мати проблематичний характер з огляду на її специфіку та труднощі засвоєння;

– граматична категорія має бути не співвіднесеною з аналогічною у рідній мові.

Відповідно до зазначених параметрів нами вибрано граматичну категорію умовного способу (УС), на прикладі якої проілюструємо процес формування ПОАГК в УМ майбутніх учителів.

На основі запропонованої нами спеціальної системи вправ і завдань (Стеченко 2004: 34–43) ми розробили комплекси вправ і завдань з метою формування ПОАГК в УМ на прикладі граматичної категорії УС. Представимо ці комплекси у Табл. 1.

Таблиця 1

Комплекси вправ і завдань для формування ПОАГК в УМ

<i>Комплекс вправ для формування, вдосконалення й функціонування навичок уживання граматичних структур УС в УМ студентів на соціокультурному матеріалі</i>		<i>Комплекс завдань для формування й розвитку первинних методичних умінь</i>
I курс	група вправ для вдосконалення навичок уживання Conditional sentences type 1; Conditional sentences type 2; Conditional sentences type 3, які вивчалися у середній школі, в УМ студентів на соціокультурному матеріалі	група завдань для формування вмінь оцінювати УМ з точки зору функціонування в ньому граматичних навичок та локалізувати граматичні помилки в УМ
		група завдань для формування вмінь складати схеми трьох типів умовних речень
		група завдань для формування вмінь формулювати завдання до вправ
II курс	група вправ для формування й удосконалення навичок уживання Subjunctive II in subordinate clauses of unreal condition/ concession/ in object clauses after <i>wish/</i> in clauses of comparison and predicative clauses/ after emphatic constructions such as <i>it is (high) time/</i> Subjunctive II to express <i>advice, preference, wish/</i> the Conditional Mood in simple sentences/ in the main clause of a complex sentence with subordinate clauses of unreal condition and concession; the Suppositional Mood and Subjunctive I in subject/ object/ predicative/ attributive subordinate clauses and in <i>lest</i> -clauses; Subjunctive I in set expressions в УМ студентів на соціокультурному матеріалі	група завдань для формування й розвитку вмінь оцінювати УМ з точки зору функціонування в ньому граматичних навичок та локалізувати граматичні помилки в УМ
		група завдань для формування й розвитку вмінь виправляти граматичні помилки
		група завдань для формування й розвитку вмінь пояснювати граматичний матеріал
		група завдань для формування й розвитку вмінь складати схеми ГС умовного способу
		група завдань для формування й розвитку вмінь формулювати завдання до вправ
		група завдань для формування й розвитку вмінь розробляти граматичні вправи
III курс	група вправ для функціонування граматичних навичок в УМ студентів на соціокультурному матеріалі	група завдань для розвитку вмінь оцінювати УМ з точки зору функціонування в ньому граматичних навичок та локалізувати граматичні помилки в УМ
		група завдань для формування й розвитку вмінь розробляти серію вправ для навчання вживання граматичних структур УС в УМ.

При розробці комплексу вправ нами була відібрана соціокультурна інформація за такими критеріями: соціокультурна цінність матеріалів, загальновідомість інформації серед носіїв мови, тематичність (Голованчук 2003). Для відбору матеріалів за вказаними критеріями ми здійснили аналіз автентичних англомовних текстів (журнали *Digest, Times* понад 70 примірників за останні п'ять років), обговорення інформації з носіями англійської мови за допомогою Інтернет (понад 60 осіб, переважно студенти), бесіди з англійцями та американцями (понад 15 осіб різного віку).

Отже, розгляд комплексів вправ і завдань для формування ПОАГК в УМ майбутніх учителів дозволяє нам перейти до питання організації вправ і завдань та моделі організації навчального процесу з метою формування зазначеної компетенції.

Навчальний матеріал для формування ПОАГК організований за циклами занять, об'єднаних тими темами, що вивчаються на заняттях з практики усного та писемного мовлення (відповідно до вимог Програми). Цикли занять містять мікроцикли (МЦ), які визначаються окремою граматичною темою та кількістю яких варіюється залежно від року навчання. Цей розподіл на цикли і мікроцикли відповідає визначенням М.В.Ляховицьким вимогам до побудови методичного циклу та мікроциклу (Ляховицький 1970:226-227).

Розглянемо циклічну організацію процесу формування ПОАГК докладніше. Так, при організації процесу формування вказаної компетенції нами бралися до уваги такі фактори: граматичний матеріал, що має засвоюватися, кількість годин, відведених на оволодіння граматичними структурами УС, тема, яка вивчається на заняттях з практики усного та писемного мовлення. Зважаючи на те, що Програмою для першого курсу не передбачається оволодіння студентами умовними реченнями трьох типів, виникає необхідність у виділенні певної кількості годин для вдосконалення сформованих у середній школі граматичних навичок. При вирішенні цього питання ми з'ясували кількість годин, які відводяться для оволодіння такими граматичними явищами, як часові форми дієслова, модальні дієслова, та встановили, що на окрему граматичну форму відводиться 2 години. Отже, кількість годин для вдосконалення граматичних навичок уживання умовних речень трьох типів в УМ становитиме 6 годин аудиторних занять (2 години на кожний тип умовних речень). Що стосується другого та третього року навчання, то Програмою передбачається засвоєння студентами УС, а звідси – наявність годин для аудиторних занять. Так, наприклад, на другому курсі Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка на заняття з практичної граматики з метою оволодіння УС відводиться 60 годин аудиторних занять, тобто 4 години для засвоєння студентами кожного з основних випадків вживання цієї категорії, а на третьому курсі – 6 годин аудиторних занять. Що стосується позааудиторних занять, то співвідношення часу аудиторних і самостійних занять становить 1:1, тобто самостійні заняття займають 72 години.

Таким чином, модель навчального процесу для формування у майбутніх учителів ПОАГК в УМ містить один повторювальний цикл, тривалість якого – 6 годин аудиторних занять на першому курсі, три основних цикли, розрахованих на 60 годин аудиторних занять під час навчання студентів на другому курсі, один узагальнюючий цикл, який охоплює 6 годин аудиторних занять на третьому курсі. Представимо циклічну організацію комплексів вправ і завдань у Табл. 2.

Таблиця 2

Модель організації процесу навчання для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції в усному мовленні студентів I-III курсів

Цикли	Повторювальний (I курс)	Основні (II курс)			Узагальнюючий (III курс)
		1	2	3	
Кількість аудиторних годин	6	20	16	24	6

Як зазначалося, кожен цикл складається з мікроциклів, які відповідають тим граматичним явищам, що вивчаються. Представимо цикли занять і мікроцикли у Табл. 3-5 та прокоментуємо їх.

Таблиця 3

Модель організації процесу навчання для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції в усному мовленні студентів I курсу

Повторювальний цикл (I курс) 6 годин аудиторних занять		
МЦ 1 2 години	МЦ 2 2 години	МЦ 3 2 години

Повторювальний цикл реалізується в межах теми “Вихідний день” (відповідно до вимог чинної Програми) та містить три мікроцикли, кожен з яких відповідає одному аудиторному заняттю на першому курсі. Мікроцикли відповідають тим граматичним структурам, які повторюються. Так, МЦ 1 – перший тип умовних речень, МЦ 2 – другий тип умовних речень, МЦ 3 – третій тип умовних речень.

Таблиця 4

Модель організації процесу навчання для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції студентів II курсу

Основні цикли (II курс) 60 годин аудиторних занять														
Цикл 1 (20 годин)					Цикл 2 (16 годин)				Цикл 3 (24 години)					
МЦ1	МЦ2	МЦ3	МЦ4	МЦ5	МЦ1	МЦ2	МЦ3	МЦ4	МЦ1	МЦ2	МЦ3	МЦ4	МЦ5	МЦ6

Основні цикли реалізуються в межах тем, визначених Програмою: цикл 1 – “Вибір життєвого шляху”, цикл 2 – “Питання здоров’я”, цикл 3 – “Спорт та відпочинок”. Кожен з циклів містить мікроцикли, які відповідають вивченням граматичним темам, та кожен мікроцикл становить 4 години аудиторних занять. Так, **перший цикл** містить 5 мікроциклів, а саме:

- МЦ1 – “The category of mood. The Conditional Mood in simple sentences”,
- МЦ2 – “The second type of Conditionals”,
- МЦ3 – “The third type of Conditionals”,
- МЦ4 – “Mixed Conditionals”,
- МЦ5 – “Complex sentences with the adverbial clauses of concession”.

У свою чергу **другий цикл** містить 4 мікроцикли, а саме:

- МЦ1 – “The use of Subjunctive II to express unreal activity in object subordinate clauses after *wish*”,
- МЦ2 – “The use of Subjunctive II to express unreal activity in subordinate clauses of comparison and predicative clauses introduced by *as if, as though*”,
- МЦ3 – “The use of Subjunctive II to express unreal activity after emphatic constructions such as *it is (high) time, it is about time*”,
- МЦ4 – “The independent use of Subjunctive II to express *advice, preference, wish*”.

Третій цикл містить 6 мікроциклів, а саме:

- МЦ1 – “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in subject subordinate clauses”,
- МЦ2 – “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in object subordinate clauses”,
- МЦ3 – “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in predicative subordinate clauses”,
- МЦ4 – “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in attributive subordinate clauses”,
- МЦ5 – “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in *lest*-clauses”,
- МЦ6 – “The use of Subjunctive I in set expressions”.

Перейдемо до розгляду моделі організації процесу навчання для формування ПОАГК в УМ студентів третього курсу (див. Табл. 5).

Модель організації процесу навчання для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції в усному мовленні студентів III курсу

Узагальнюючий цикл (III курс) 6 годин аудиторних занять		
МЦ 1 2 години	МЦ 2 2 години	МЦ 3 2 години

Узагальнюючий цикл реалізується в межах тем, що вивчалися на другому курсі на заняттях з практики усного та писемного мовлення, і містить три мікроцикли, кожен з яких відповідає одному аудиторному заняттю. Мікроцикли відповідають тим граматичним темам, які вивчалися на другому курсі.

Так, **МЦ 1** – “The category of mood. The Conditional Mood in simple sentences”; “The second type of Conditionals”, “The third type of Conditionals”, “Mixed Conditionals”, “Complex sentences with the adverbial clauses of concession” в межах теми “Вибір життєвого шляху”. У **МЦ 2** відбувається узагальнення того матеріалу, що вивчався на другому курсі в межах теми “Питання здоров’я”, а саме: “The use of Subjunctive II to express unreal activity in object subordinate clauses after *wish*”, “The use of Subjunctive II to express unreal activity in subordinate clauses of comparison and predicative clauses introduced by *as if, as though*”, “The use of Subjunctive II to express unreal activity after emphatic constructions such as *it is (high) time, it is about time*”, “The independent use of Subjunctive II to express *advice, preference, wish*”. Що стосується **МЦ 3**, то узагальнення вивченого матеріалу відбувається в межах теми “Спорт та відпочинок”, а саме: “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in subject subordinate clauses”, “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in object subordinate clauses”, “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in predicative subordinate clauses”, “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in attributive subordinate clauses”, “The use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in *lest*-clauses”, “The use of Subjunctive I in set expressions”.

Таким чином, у цій статті була представлена модель організації процесу навчання для формування ПОАГК в УМ, впровадження якої, на нашу думку, сприятиме кращому оволодінню навичками та вміннями, необхідними студентам у майбутній професійній діяльності.

Перспективи подальшого дослідження проблеми формування у майбутніх учителів ПОАГК в УМ ми вбачаємо в організації та проведенні експериментального навчання з метою перевірки ефективності запропонованої моделі.

ЛІТЕРАТУРА

- Голованчук Л.П. Навчання учнів загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2003. – 340 с.
- Камаева Т.П. Формирование профессионально-методических умений речевого взаимодействия на иностранном языке (английский язык): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1990. – 390 с.
- Ляховицький М.В. Звукозапис у навчанні іноземних мов. – К.: Рад. шк., 1970. – 240 с.
- Пинская Е.В. Обучение будущих учителей профессионально-направленной письменной коммуникации на английском языке как втором иностранном: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – К., 2001. – 252 с.

Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В.Головач та ін. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.

Репп Е.Б. Формирование профессиональных умений обучения лексической стороне иноязычной речи у студентов III-IV курсов факультета иностранных языков педагогического вуза (на материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Л., 1990. – 247 с.

Роман С.В. Методика проведения занятий по практике английского языка с использованием учебно-профессиональных задач (I курс языкового педвуза): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1982. – 230 с.

Стеченко Т.О. Дидактичні передумови формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів // Вісник КНЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – Вип. 5. – С. 280-286.

Стеченко Т.О. Зміст професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів // Вісник КНЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – Вип. 6. – С. 32-41.

Стеченко Т.О. Методичні принципи формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів // Вісник ЖДПУ. – Житомир: Вид. центр ЖДПУ, 2003. – Вип. 12. – С. 121-124.

Стеченко Т.О. Система вправ для формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції у говорінні майбутніх філологів // Іноземні мови. – 2004. – №2. – С. 34-43.

Якушев М.В. Обучение анализу учебника иностранного языка в процессе методической подготовки будущего учителя (на материале учебников немецкого языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Орёл, 1998. – 190 с.